

OBVEZNO PRAVO

Stručni članak UDK 347.426.4

Promjena pravnog shvaćanja Vrhovnog suda o publikaciji pravomoćne presude kao obliku reparacije neimovinske štete pričinjene publikacijom medijskih dezinformacija

Damir Jelušić, dipl. iur.*

Sve je do 2010. oštećenik kojem je neimovinska šteta pričinjena publikacijom medijskih dezinformacija mogao posegnuti, *in cumulo*, za oblicima naknade, reparacije odnosno sanacije pričinjene mu neimovinske štete normiranimi Zakonom o medijima kao *lex specialis* i Zakonom o obveznim odnosima kao *lex generalis*. Međutim, 2010. je Vrhovni sud, u svojstvu revizijskog, prvi put zauzeo drukčije materijalno-pravno shvaćanje povodom jednog materijalno-pravnog pitanja postavljenog mu u tzv. izvanrednoj reviziji smatrajući da je zauzimanje pravnog shvaćanja o istom bitno za jedinstvenu primjenu materijalnog prava i ravnopravnost sviju u primjeni istog. Nedavno je, međutim, Vrhovni sud RH na sjednici svoga Građanskog odjela modificirao navedeno pravno shvaćanje.

Ključne riječi: dezinformacija, popravljavanje štete.

1. UVOD

Sve je do 2010. oštećenik¹ kojem je neimovinska šteta pričinjena publikacijom medijskih dezinformacija mogao posegnuti, *in cumulo*, za oblicima naknade, reparacije odnosno sanacije pričinjene mu neimov-

inske štete normiranimi Zakonom o medijima (dalje: ZM)² kao *lex specialis* i Zakonom o obveznim odnosima (dalje: ZOO)³ kao *lex generalis*. Podsjećamo, štoviše, da su prije toga vrijedeći Zakon o javnom informiranju⁴ i Zakon o javnom priopćavanju (dalje: ZJP)⁵ sadržavali

* Damir Jelušić, Odvjetničko društvo Vukić, Jelušić, Šulina, Stanković, Jurcan & Jabuka d.o.o., Rijeka.

¹ Izrazi u ovom radu korišteni u muškom rodu, primjerice *oštećenik*, rodno su neutralni odnosno na jednak način obuhvaćaju muški i ženski rod.

² Zakon o medijima (Narodne novine, br. 59/04, 84/11 i 81/13).

³ Zakon o obveznim odnosima (Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15 i 29/18).

⁴ Zakon o javnom informiranju (Narodne novine, br. 22/92), čl. 37.

⁵ Zakon o javnom priopćavanju (Narodne novine, br. 69/03 - pročišćeni tekst), čl. 28.

odredbe prema kojima je nakladnik *ex lege*, u slučaju pravomoćne osuđujuće presude, istu bio u integralnom obliku obvezan publicirati u mediju u kojem je publiciran sporni članak kojim je neimovinska šteta pričinjena. Međutim, 2010. je Vrhovni sud (dalje: VSRH), u svojstvu revizijskog, prvi put zauzeo drukčije materijalnopravno shvaćanje povodom jednog materijalnopravnog pitanja postavljenog mu u tzv. izvanrednoj reviziji smatrajući da je zauzimanje pravnog shvaćanja o istom bitno za jedinstvenu primjenu materijalnoprava i ravnopravnost sviju u primjeni istog. Nedavno je, međutim, VSRH na sjednici svoga Građanskog odjela modificirao navedeno pravno shvaćanje. Stoga ćemo u ovom stručnom radu, prvo, prezentirati dosadašnje materijalnopravno shvaćanje VSRH o tom pravnom pitanju, potom, drugo, podsjetiti na brojne objekcije i razloge kojima smo u stručnom radu pravno argumentirali svoje neslaganje s tada zauzetim pravnim shvaćanjem i naposljetku se, treće, pravno referirati na novozauzeto modificirano pravno shvaćanje VSRH.

2. PRAVNO SHVAĆANJE VSRH ZAUZETO 2010.

Nastavno citiramo relevantan fragment obrazloženja odluke VSRH u kojoj je 2010. zauzeo novo pravno shvaćanje: ... U odnosu na drugo materijalnopravno pitanje tumačenja odredbe čl. 1099. ZOO-a, u kontekstu ovog spora, radi se o pitanju od važnosti za jedinstvo u primjeni prava i ravnopravnosti građana, jer o tom pravnom pitanju ovaj sud još nije zauzeo pravno shvaćanje. Naime, tužitelj je odbijen s tužbenim zahtjevom kojim je tražio da se tuženiku naloži objava presude kojom je naloženo tuženiku da tužitelju, s temelja naknade neimovinske štete, isplati iznos od 10.000,00 kn. Navedeni iznos od 10.000,00 kn tužitelju je dosuđen iz razloga jer je kod tužitelja objavom dijela informacije u tisku tuženika došlo do povrede prava osobnosti objavom informacije o privatnom životu tužitelja, što je objavljeno u članku 22. rujna 2006. čime je došlo do povrede ugleda, časti i dostojanstva tužitelja. Dosuđujući tužitelju navedeno obeštećenje, nižestupanjski su sudovi zaključili u prilog odgovornosti tuženika kao nakladnika za štetu tužitelju zbog objavljene informacije od 22. rujna 2006., u smislu čl. 21. st. 1. ZM-a. Prema odredbi čl. 22. st. 1. ZM-a proizlazi da se nematerijalna šteta u pravilu naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika, te isplatom naknade sukladno općim propisima obveznog

prava. Odredbom iz čl. 21. ZM-a uređena je odgovornost nakladnika za prouzročenu štetu, koja može biti imovinska i neimovinska, te se propisuje dužnost nakladnika na naknadu štete koju drugome prouzroči informacijom objavljenom u mediju, a na postupak za utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete primjenjuju se propisi o obveznim odnosima, ako ZM ne propisuje drugačije. **Slijedom navedenog, odredbe ZM-a o odgovornosti za štetu učinjenu u medijima, prema tom zakonu, ne uključuju i reparaciju u vidu objavljivanja presude kako to tužitelj traži tužbenim zahtjevom s kojim je odbijen.** Odredbom iz čl. 1099. ZOO-a propisano je da u slučaju povrede prava osobnosti oštećenik može zahtijevati, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravka, povlačenjem izjave kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže pravičnom naknadom. Navedena odredba ZOO-a opća je odredba prema kojoj oštećenik može zahtijevati objavljivanje presude, odnosno ispravka ili povlačenja izjave kojom je povreda učinjena, **kada povreda prava osobnosti nije učinjena u medijima. Ako je pak ta povreda učinjena u medijima, tada se pravo oštećenika u odnosu na ispravak mora prosuđivati po posebnom propisu, a to je za konkretan slučaj čl. 22. ZM-a, a ti posebni propisi, odnosno odredbe ZM-a, ne uključuju i objavljivanje presude kako to traži tužitelj.** Prema tome, samo se postupak utvrđivanja odgovornosti nakladnika za neimovinsku štetu prosuđuje primjenom općih propisa obveznog prava, ali se reparacija vrši po posebnom propisu i samo na način propisan odredbama ZM-a, što ne uključuje i objavu presude kojom je utvrđena neimovinska šteta i dosuđen odgovarajući iznos novčane satisfakcije. Stoga je pobijanom presudom pravilno preinačena prvostupanjska presuda i odbijen tužbeni zahtjev tužitelja za objavu presude u dnevnom listu tuženika⁶... Dakako, parnični su se sudovi nižih instanci, nakon zauzimanja gore navedenog pravnog shvaćanja, istog u pravilu pridržavali, no bilo je i iznimki koje potvrđuju pravilo. Dokazujući i potkrjepljujući navedenu tvrdnju, citiramo relevantan fragment obrazloženja pravnog shvaćanja Županijskog suda u Splitu sadržanog u odluci⁷ donesenoj po istom 28. svibnja 2014., dakle godinama nakon što je VSRH 2010. zauzeo gore citirano pravno shvaćanje - ... S obzirom na stipulaciju odredbi čl. 1099. i 1100. ZOO-a koje se odnose na načine otkla-

⁶ VSRH, Rev 1661/10-2, od 3. studenoga 2010., tako i Rev 1933/14-2, od 23. prosinca 2014., te Rev 2038/13-2, od 2. rujna 2015.

⁷ Županijski sud u Splitu, Gžp-1107/2013, od 28. svibnja 2014.

njanja neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, valjalo je u prvom redu odgovoriti na pitanje: radi li se o dva različita načina otklanjanja štete koja se međusobno isključuju ili ih je moguće kumulirati, pa ako se radi o dvama "paralelnim" načinima popravljivanja štete, kako oni utječu jedan na drugi. **Prema ocjeni ovog suda popravljivanje neimovinske štete u slučaju povrede prava osobnosti je dvojako: 1. po čl. 1099. ZOO-a objavljivanjem presude (ili ispravka) i 2. po čl. 1100. ZOO-a isplatom pravične naknade, te se ta dva načina ne isključuju, ali okolnost da je dopuštena objava presude ima upliva na visinu novčane naknade neimovinske štete...** Identično je pravno shvaćanje, nadalje, bjelodano i evidentno iz odluke Županijskog suda u Rijeci⁸ donešene u parničnom žalbenom predmetu 16. listopada 2013. kojom je, među inim, potvrđena točka II. dispozitiva prvostupanjske presude⁹ kojom je medijski nakladnik obvezan na parcijalnu reparaciju štete objavom pravomoćne presude.

3. NAŠA KRITIČKA PROMIŠLJANJA O PRAVNOM SHVAĆANJU IZ 2010.

Povodom smo gorezauzetog pravnog shvaćanja, a zbog višerazložnog pravnog neslaganja s istim, napisali stručni rad¹⁰ u kojem smo ekstenzivno pravno argumentirali i elaborirali razloge za takvo neslaganje i nesuglasnost našega pravnog shvaćanja s onim VSRH koje nastavno citiramo - ... U kontekstu citiranog, prvo, s jedne strane, teško se ne složiti s citiranim pravnim shvaćanjem imajući u vidu ustavnu odredbu koja svakom jamči pravo na ispravak javne vijesti kojom mu je povrijeđeno Ustavom Republike Hrvatske (dalje: Ustav)¹¹ i zakonom utvrđeno pravo. Jer, dakle, i sam Ustav, propis na vrhu normativne hijerarhije, kao oblik popravljivanja neimovinske štete nastale objavom medijskih (dez)informacija anticipira objavu ispravka, a ne pravomoćne presude. Drugo, naravno da se nije teško složiti ni s primjenom pravnog pravila *lex specialis derogat legi generali* na kojem se citirano pravno shvaćanje bazira. Ali, uvijek postoji neko ali. In concreto, prema navedenom smo pravnom

shvaćanju, s druge strane, pravno rezervirani barem iz četiri razloga. Prvi je razlog već spomenuta sintagma u pravilu sadržana u odredbi čl. 22. st. 1. ZM-a. Jer, da nje nema navedenom bi odredbom bio reguliran *numerus clausus* oblika sanacije neimovinske štete po ZM-u. No, kako ista postoji, jasno je da je zakonodavac inkorporiranjem navedene sintagme u zakonski tekst ostavio mogućnost i otvorena vrata da šteta bude naknađena i nekim drugim oblikom naknađivanja. Stoga se moramo priupitati koji bi to drugi oblik bio osim onih propisanih ZOO-om? Drugo, mi smo, umjesto strogo formalističkog interpretiranja propisa, nekako uvijek skloniji interpretaciji in favorem oštećenika, a u konkretnom slučaju to bi bila interpretacija o, u kontekstu reparacije neimovinske štete, kumulativnoj primjeni odredaba ZM-a i ZOO-a. Treće, po našem je pravnom shvaćanju u pogledu ovog pitanja relevantno pravno shvaćanje Ustavnog suda zauzeto u jednoj po VSRH poviše spomenutoj ustavnosudskoj odluci koje glasi: ... Prema članku 21. stavku 5. ZJP-a, nakladnik je dužan naknaditi nematerijalnu štetu ako informacijom o osobnom ili obiteljskom životu, ili nekom drugom informacijom objavljenom u javnome glasilu povrijedi privatnost, dostojanstvo, ugled, čast ili koje drugo Ustavom ili zakonom zaštićeno pravo osobe. Osim novčane naknade predviđeno je obvezatno objavljivanje presude o naknadi štete (članak 28.) i zajamčeno pravo ispravka informacije (članak 30.). Pravo ispravka priznato je i pravnoj osobi čije su dostojanstvo, ugled i čast, pravo ili interes povrijeđeni netočnom ili nepotpunom informacijom, a ako je informacija uvredljiva ima pravo na odgovor (članak 30. stavak 2. ZJP-a). Tom su odredbom ujedno pravnoj osobi priznata prava osobnosti na dostojanstvo, ugled i čast. Dakle, u odredbama članaka 157. i 199. ZOO-a, kao i odredbama članaka 21. i 30. ZJP-a, kojima se priznaje pravo na nenovčane oblike popravljivanja nematerijalne štete zbog povrede prava osobnosti, ne pravi se razlika između fizičke i pravne osobe. **Stoga se, po ocjeni Ustavnog suda, pravna osoba, temeljem tih odredbi, kao pravne osnove, može zahtijevati prestanak radnje kojom se vrijeđa njezino pravo osobnosti, objavljivanje presude, opoziv izjave, objavljivanje ispravka ili nešto drugo čime se može postići svrha koja se postiže novčanom naknadom nematerijalne štete, pa se u ovom konkretnom slučaju odluka suda treba temeljiti na tim zakonskim odredbama.** Zauzimajući ovo stajalište Ustavni sud je imao u vidu i odredbu članka 38. stavka 4. Ustava koja jamči pravo na ispravak svakomu komu je javnom

⁸ Županijski sud u Rijeci, Gž-3969/2012-2, od 16. listopada 2013.

⁹ Općinski sud u Rijeci, P-2844/2009.

¹⁰ Jelušić, Damir, Materijalnopravno shvaćanje Vrhovnog suda o publikaciji pravomoćne presude kao obliku naknade štete u medijskopравnim parničama, Hrvatska pravna revija, broj 1 za 2016., Pravo i porezi, broj 3 za 2016., Pravnici u gospodarstvu, broj 7 za 2016.

¹¹ Ustav Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 85/10 - pročišćeni tekst i 5/14).

viješću povrijeđeno Ustavom i zakonom utvrđeno pravo¹². ... Dopuštajući da griješimo u interpretaciji citiranog pravnog shvaćanja smatramo da je u njemu Ustavni sud uputio, u kontekstu naknade neimovinske štete, na kumulativnu primjenu odredaba ZM-a i ZOO-a. Konačno, četvrti, ujedno i najvažniji razlog naše rezerviranosti, leži u činjenici da VSRH navedeno pravno pravilo odnosno sentencu aplicira inkonzistentno i selektivno. Naš ćemo pravni stav oprimirati zauzetim pravnim shvaćanjem istog vezanim za jednu drugu odredbu ZM-a kojom je normirano da je nakladnik dužan naknaditi štetu koju prouzroči drugome informacijom objavljenom u mediju¹³. Prema našem pravnom shvaćanju navedene odredbe kojeg zastupamo već preko desetljeća koliko je ZM na snazi, a upravo primjenom pravnog pravila po kojem specijalni propisi derogiraju opće, u medijskopравnim parnicama radi naknade neimovinske štete pasivno legitimiran i deliktno odgovoran može biti samo, jedino i isključivo nakladnik. Međutim, VSRH u jednoj svojoj sentenci zauzeo materijalnopravno shvaćanje da su u takvim parnicama pasivno legitimirani i deliktno odgovorni i autori informacije, dakle novinari: ... Prema obrazloženju prvostupanjske presude Zakonom o javnom priopćavanju, nije predviđena odgovornost za štetu autora teksta koji je objavljen u javnom glasilu, zbog čega je odbijen tužbeni zahtjev u odnosu na drugotuženika. Stajalište je drugostupanjskog suda da u ovom slučaju valja uzeti u obzir da je tužitelj u smislu Zakona o javnom priopćavanju javna osoba, te da je tužitelj u nizu članaka objavljenih još od 1983. godine drugotuženika prikazivao u negativnom kontekstu, pa da je i tužitelj morao računati da će i o njemu biti stvoreni i izneseni negativni vrijednosni sudovi. Stoga drugostupanjski sud zaključuje da vrijednosni sudovi izneseni u spornim člancima nisu teži od onih kakve je tužitelj u svojim člancima iznosio o drugotuženiku, pa zbog nedostatka protupravnosti ocjenjuje tužbeni zahtjev u odnosu na drugotuženika neosnovanim. Izneseno pravno shvaćanje prvostupanjskog suda nije na zakonu osnovano. Zakon o javnom priopćavanju uređivao je odgovornost nakladnika za štetu koju informacijom u javnome glasilu prouzroči drugome, **ali time nije isključeno pravo oštećenika i na naknadu štete po pravilima ZOO-a (Narodne novine, br. 53/91, 73/91, 3/94, 7/96 i 112/99) od onoga čijom su**

¹² Ustavni sud Republike Hrvatske, broj: U-III-1558/2000.

¹³ ZM, čl. 21. st. 1., jedina je iznimka od tog pravila solidarna odgovornost nakladnika i glavnog urednika na temelju odredbe čl. 21. st. 7. ZM-a.

Objava pravomoćne presude u tiskovini dopušten je oblik popravljajanja neimovinske štete oštećenom u postupku na koji se primjenjuju odredbe Zakona o medijima.

mu radnjom uzrokovani duševni bolovi zbog povrede ugleda i časti (čl. 200. st. 1. ZOO-a), što u konkretnom slučaju znači da pod pretpostavkama iz čl. 154. ZOO-a za štetu odgovara i drugotuženik.¹⁴

Zaključno u ovom kontekstu, pretragom smo baze judikature Ustavnog suda pronašli jednu recentniju ustavnosudsku odluku u obrazloženju je koje potonji opetovao, doduše posredno i implicitno, njegovo ustavnopravno shvaćanje o predmetnom pravnom pitanju - ... Isto tako, podnositelja se upućuje na dio obrazloženja prvostupanjske presude iz kojeg je razvidno koje je sve činjenice sud imao u vidu kada je odmjeravao visinu naknade štete pri čemu je, kako to proizlazi iz obrazloženja prvostupanjske presude, posebno imao u vidu činjenicu da tužiteljica nije **(a mogla je) zatražila, prisilno putem suda, objavu ispravka odnosno u postupku koji je prethodio ustavnosudskom, objavu presude u smislu članka 1099. ZOO-a (Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15; vidi točku 2.1. obrazloženja ove odluke).**¹⁵

4. NOVOZAUZETO PRAVNO SHVAĆANJE VSRH IZ 2017.

VSRH je na 4. sjednici Građanskog odjela održanoj 18. prosinca 2017. zauzeo novo pravno shvaćanje o predmetnom pravnom pitanju koje nastavno citiramo - ... **Objava pravomoćne presude u tiskovini dopušten je oblik popravljajanja neimovinske štete oštećenom u postupku na koji se primjenjuju odredbe Zakona o medijima**¹⁶. S obzirom na to da navedeno pravno shvaćanje, po nama, otvara brojne nejasnoće i pitanja, prvo smo u bazi judikature VSRH potražili neku novu odluku donesenu na temelju novog pravnog shvaćanja obrazloženje koje bi nam odgovorilo na ta pitanja i razjasnilo nedoumice, ali je nismo uspjeli naći. Potom smo se, drugo, sa zamolbom za dostavom integralnog teksta Zapisnika s gorenavedene sjednice, iz kojeg bi, pred-

¹⁴ VSRH, Rev 1681/01-2.

¹⁵ Ustavni sud Republike Hrvatske, broj: U-III-5820/2013 od 13. srpnja 2016.

¹⁶ VSRH, Su-IV-270/17-10 od 18. prosinca 2017.

mnijevamo, bilo bjelodano zbog čega je došlo do modifikacije pravnog shvaćanja, koji su pravni razlozi prevagnuli u korist novog shvaćanja, kako su raspravljali pojedini suci koji su participirali u raspravi i slično obratili neposredno VSRH, ali glavni je tajnik VSRH ljubazno otklonio takvu mogućnost uz obrazloženje prema kojem je *konačno zauzeto pravno shvaćanje u cijelosti vidljivo iz izvoda zapisnika*. Navedeno je, naravno, točno, ali citirano pravno shvaćanje potencira brojna pravna pitanja, dvojbe i nedoumice od kojih ćemo neke, tek primjerice, individualizirati nastavno, dakako uz ogradu da nismo imali uvid u cjeloviti Zapisnik sa sjednice niti obrazloženje neke vrhovnosudske odluke eventualno recentno donesene i objavljene na temelju novozauzetoga materijalnopravnog shvaćanja. Prvo, zbog čega je ovaj oblik nenovčane reparacije neimovinske štete dopušten samo u tisku, kolokvijalno zvanom *print*? Jer, ako je tome tako, a očito jest, iz nekog nama nedokučivog razloga, onda je posrijedi protuustavno i diskriminantno pravno shvaćanje koje, u kontekstu mogućih oblika sanacije neimovinske štete nastale publikacijom medijskih dezinformacija, diskriminira oštećenike kojima je šteta pričinjena objavom u elektroničkim medijima i, naravno, posljedično, iz nekog nejasnog razloga privilegira oštećenike kojima je šteta pričinjena objavom u tiskanim medijima. Drugo, osim protuustavno i diskriminantno, ono je neživотно i nelogično imajući u vidu činjenicu da tiskani mediji veoma brzo odumiru i nestaju s medijske scene. Drugo, zbog čega je, u kontekstu odredbe čl. 1099. ZOO-a, dopuštena samo objava pra-

vomoćne presude, a ne i, doduše implicitno i posredno, ali po naravi stvari sasvim jasno, i ini oblici nenovčane naknade normirani tom zakonskom odredbom koji, *nota bene*, nisu normirani u formi *numerus clausus* pa je dopušten svaki oblik naknađivanja štete kojim se oštećeniku pruža adekvatna i primjerena nenovčana satisfakcija? *In ultima linea*, treće, kojim je razlogom VSRH bio motiviran u promjeni dosadašnjega pravnog shvaćanja? Citirano novozauzeto pravno shvaćanje, nažalost, ne daje odgovor ni na jedno od gorepostavljenih pitanja pa nam preostaje nada da ćemo odgovore na ista uskoro pronaći u obrazloženju neke odluke VSRH.

5. ZAKLJUČAK

VSRH je kao najviši sud čija je temeljna ustavna i zakonska zadaća ujednačavanje primjene prava potkraj 2017., na sjednici Građanskog odjela, modificirao materijalnopravno shvaćanje koje je zauzeo 2010., a prema kojem se šteta nastala objavom medijskih dezinformacija može reparirati samo oblicima reparacije i sanacije normiranim ZM-om, dakle ispravkom, isprikom i isplatom pravične novčane naknade. Prema novozauzetom pravnom shvaćanju šteta se, naime, nenovčano može naknaditi i publikacijom pravomoćne presude u tiskovini. Navedeno pravno shvaćanje, međutim, otvara brojne pravne nedoumice, dvojbe i otvorena pravna pitanja neka od kojih smo naglasili i apostrofirali u ovom radu na koja će, vjerujemo, *pro futuro* odgovoriti judikatura VSRH.

Summary

A CHANGE IN THE LEGAL STANDPOINT OF THE SUPREME COURT ON PUBLISHING A FINAL JUDGEMENT AS A FORM OF REPARATION OF NON-MATERIAL DAMAGE CAUSED BY PUBLISHING MEDIA DISINFORMATION

Up until 2010 the damaged party which suffered non-material damage due to the publication of media disinformation could reach, in cumulo, for forms of compensation, reparation i.e. recovery of the non-material damage suffered which are stipulated with the Media Act acting as *lex specialis* and the Civil Obligations Act acting as *lex generalis*. However, in 2010 the Supreme Court, acting as a revision court, took for the first time ever a differing material law standpoint concerning a material law issue addressed at the said court in the so-called extraordinary revision because it held that taking a legal standpoint on the matter was important for a standardized application of material law and equality of all in its application. Nevertheless, in a recent session of its Civil Department the Supreme Court of the Republic of Croatia modified the mentioned legal standpoint.

Keywords: media, disinformation, damage reparation.